

Наталія Пріварнікова, здобувачка вищої освіти,
Таврійський державний агротехнологічний університет ім. Дмитра Моторного
Людмила Сахно, к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансів, обліку і оподаткування,
Таврійський державний агротехнологічний університет ім. Дмитра Моторного,
м. Запоріжжя, Україна

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Актуальність дослідження. У сучасних умовах воєнного стану, економічної нестабільності та постійних викликів, пов'язаних із перебоями логістики, зростанням собівартості продукції та обмеженим доступом до зовнішніх ринків, аграрний сектор залишається однією з ключових галузей економіки України. Ефективне управління фінансовими результатами аграрних підприємств потребує чіткого, прозорого та адаптованого до реалій часу обліку і контролю.

Недостатня якість фінансового обліку, непрозорість витрат, неналежне документування господарських операцій, відсутність внутрішнього контролю — усе це може призвести до неефективного використання ресурсів, зниження інвестиційної привабливості та загрози фінансової стабільності підприємств. Саме тому особливого значення набуває формування сучасних концептуальних підходів до організації обліку та контролю фінансових результатів, що відповідали б умовам ризикованого середовища, цифровізації та інтеграції в європейську економіку.

Дослідження дозволить удосконалити підходи до відображення доходів і витрат, визначення прибутку, формування управлінської звітності, а також посилити внутрішній контроль як інструмент запобігання фінансовим зловживанням і втратам. Це має особливе значення для аграрних підприємств, які потребують підтримки в умовах воєнної економіки та післявоєнного відновлення.

Проблеми організації і методики обліку й контролю фінансових результатів у підприємствах розглянуті в працях провідних вітчизняних і зарубіжних науковців. Теоретичні положення та практичні рекомендації щодо фінансового й управлінського обліку, контролю фінансових результатів обґрунтовані в працях Бутинця Ф. Ф. [1], Житнього П. В. [2], Кропивко М. [3], Маркова О. М. [4], Нікіфорової, Л. П. [5], та інших.

Фінансовим результатом підприємства може бути прибуток, збиток або нульовий фінансовий результат. Трактування сутності вказаних категорій є важливою науковою проблемою. В філософії та економічній теорії приділяється увага прибутку, що є основною метою підприємницької діяльності, тоді як у бухгалтерському обліку розглядається поняття фінансових результатів, тобто прибутку і збитку. Прибуток — це позитивний фінансовий результат діяльності підприємства [1].

Фінансові результати – це кінцевий результат діяльності підприємства за звітний період, який виражається прибутком або збитком, відображається у фінансовій звітності (форма 2 “Звіт про фінансові результати”) і визначається послідовно розрахунковим способом з урахуванням усіх видів доходів і витрат, отриманих у процесі здійснення господарських операцій.

Ефективне управління формуванням та використанням прибутку (збитку) в сільськогосподарському виробництві неможливе без налагодження системи контрольних процедур. Слово „контроль” у перекладі з французької „controle” означає перевірку або спостереження з метою перевірки. Контроль також може розглядатися як один із головних принципів управління, стадія процесу управління чи функція управління. На думку Житнього П.В., оскільки ефективне управління характеризується розвиненими каналами зворотного зв’язку, то контроль у вузькому розумінні є одним із визначальних принципів управління. Контроль як стадія процесу управління являє собою дії, зміст яких полягає у порівнянні кількох величин, що характеризують норми та ступінь їх досягнення [2].

Структура контролю як цілісної системи та складного процесу вичерпно розкрита Кропивко М. [3], з якою ми повністю погоджуємося. Так, система контролю розглядається у вигляді трьох невід’ємних складових: суб’єкт контролю, тобто особа, яка спрямовує контрольні дії на власну діяльність чи діяльність іншої особи; об’єкт контролю, тобто діяльність певного суб’єкта, на яку спрямовуються контрольні дії; контрольні дії, тобто операції порівняння показників діяльності контролюваного об’єкта з певною нормою.

Під структурою контролю як процесу Маркова О. М. вбачає три елементи: забезпечення, процедуру та наслідок [4].

Ефективне ведення обліку й контролю фінансових результатів у сільськогосподарських формуваннях неможливе без запровадження автоматизованої обробки облікової інформації.

Сучасний етап функціонування економічної системи характеризується зростанням інформаційного навантаження як на управлінський персонал, так і на працівників бухгалтерії, що потребує перегляду організаційних форм ведення бухгалтерського обліку. Суттєвих змін в умовах реформування національного бухгалтерського законодавства потребує не тільки облік, а й контроль, що покликані забезпечити всі ланки управління оперативною та деталізованою в необхідному розрізі інформацією, швидко реагувати на зміну нормативної бази, відхилення від запланованих показників діяльності тощо. Тому з метою удосконалення управління сільськогосподарським підприємством необхідно використовувати сучасні методи управління і запроваджувати комплексну автоматизацію облікової та управлінської діяльності, що базується на новітніх інформаційних технологіях [5].

Для комп'ютеризації бухгалтерського обліку на ринку програмних продуктів України пропонуються десятки пакетів програм, які постійно оновлюються й удосконалюються [6].

Із введенням у дію П(С)БО 30 “Біологічні активи” в сільськогосподарських підприємствах облік фінансових результатів зазнав суттєвих змін. Однією з проблем при застосуванні П(С)БО 30 є оцінка продукції за справедливою вартістю при первісному визнанні, що суттєво впливає на розмір фінансових результатів. Розрахунки показують, що у деяких господарствах при цьому прибуток перевищує базовий (який розраховується без використання П(С)БО 30) майже у два з половиною рази, оскільки результати діяльності обчислюються не по товарній, а по всій одержаній продукції, адже однією з особливостей сільського господарства є часткове використання продукції для внутрішньогосподарських потреб. Тим самим викривляються фактичні результати діяльності підприємства, що призводить до плутанини в обліку, ускладнює роботу практикуючих бухгалтерів і не дозволяє порівнювати результати діяльності підприємств різних галузей економіки та належним чином відображати дані у системі національних рахунків. Тому впровадження П(С)БО 30 та Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку біологічних активів доцільно розповсюдити лише на сільськогосподарські підприємства, що підпадають під статус малих підприємств, так як методика визначення фінансових результатів у них близька до цього стандарту. При цьому оцінці за справедливою вартістю підлягають лише перехідні залишки продукції і незавершеного виробництва, як це передбачено П(С)БО 25 “Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва”. Великі підприємства повинні вести облік та складати фінансову звітність в порядку, який існував до затвердження П(С)БО 30 “Біологічні активи” [7].

Висновки. Для виконання вимог своєчасного і повного висвітлення інформації у фінансовому звіті, а також для задоволення запитів зовнішніх і внутрішніх користувачів, у роботі запропоновано до складу фінансової звітності сільськогосподарських підприємств включити форму 50-сг, розширивши перелік показників, які впливають на фінансові результати діяльності. Основними розділами тут можуть бути виручка від реалізації продукції за напрямками (каналами) реалізації, витрати на виробництво і реалізацію продукції з деталізацією статей, результати від реалізації кожного виду продукції тощо.

У процесі дослідження встановлено, що при розробці нових нормативних документів, зокрема національних стандартів, уточненні плану рахунків бухгалтерського обліку, підготовці інструкцій з обліку на окремих ділянках тощо, як правило, виникає необхідність внесення змін до реєстрів (журналів-ордерів тощо), перебудови програм, запровадження нестандартних документів, але вони не відбуваються.

Застосування на практиці запропонованих рекомендацій щодо удосконалення обліку фінансових результатів діяльності сільськогосподарських підприємств

дозволить покращити формування інформації на цій ділянці обліку та поглибити подальший аналіз. Отримані результати дослідження спрямовані на підвищення достовірності, оперативності й аналітичності обліку фінансових результатів діяльності.

Список використаних джерел

1. Бутинець Ф.Ф. Облік і контроль в системі управління підприємством : монографія / Ф.Ф. Бутинець, Н.М. Малюга. Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2020. 384 с.
2. Житній, П. В. Фінансовий результат: облік, аналіз, контроль : навч. посіб. / П.В. Житній. – Київ : Центр учбової літератури, 2021. – 284 с.
3. Кропивко М. Фінансові результати аграрних підприємств: методологія обліку та контролю / М. Кропивко, І. Лещенко // *Економіка АПК*. 2022. № 11. С. 82–89.
4. Маркова, О. М. Актуальні аспекти організації бухгалтерського обліку у сільському господарстві в умовах воєнного стану / О. М. Маркова // *Облік і фінанси*. 2023. № 1(103). С. 56–63.
5. Нікіфорова, Л. П. Теоретичні основи формування фінансового результату в системі бухгалтерського обліку / Л. П. Нікіфорова // *Вісник ХНУ. Серія «Економіка»*. – 2023. – № 1(50). – С. 144–150.
6. International Accounting Standards Board. IAS 1 Presentation of Financial Statements [Electronic resource]. – Mode of access: <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/ias-1-presentation-of-financial-statements/> – Accessed: 01.05.2025.
7. Міністерство фінансів України. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 30 «Біологічні активи» : затверджено наказом Мінфіну України від 18.11.2005 р. № 790 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1456-05#Text>. – Дата звернення: 20.05.2025.